

Lokális ünnepek

Az utóbbi negyedszázadban szinte minden székely településben évente egyszer olyan lokális ünnepet szerveznek, melynek keretében tudatosan felmutatják tradicionális kultúrájuk és örökségük számos, eddig folyamatosan fennmaradt elemét, azokkal pedig hatékonyan és tudatosan reprezentálják lokális identitásukat, a média segítségével pedig megszólítják a turistákat is.

Az utóbbi két évtizedben Erdélyben, azon belül Háromszéken olyan lokális és városi ünnepek alakultak ki, melyek leggyakrabban a korábbi, hagyományos rurális ünnepek mintáira épülnek, elemeik, tér- és időhasználatuk legtöbbször a falusi búcsúk, különböző egyházi szertartások vagy a 19. század végétől fokozatosan kiépített nemzeti ünnepek jól kidolgozott, hagyományos forgatókönyvét, modelljeit és szerkezetét követik.¹

Kialakulásukat messzemenően elősegítették azok a kapcsolatok, amelyeket még az 1989-es rendszerváltozás sűrűjében alakítottak ki erdélyi és magyarországi testvértelepülések, így a székelyföldi falvak köztisztviselők rétege, világi és egyházi értelmiségi elitje rendre megismerkedhetett a Magyarországon vagy a Nyugat-Európában megszervezett lokális ünnepekkel, azoknak forgatókönyvével, szerkezetével, régebben vagy újabban kitalált hagyományaival.²

A nyilvános terekben megszervezett székelyföldi lokális ünnepeket is jellemzi a szakrális és a profán elemek szerves összefonódása, sajátos tárgyi, vizuális, akusztikus, gasztronómiai elemek alkalmazása, speciális szövegek, viseletek használata, a hétköznapi idején élő tiltások, tabuk, társadalmi határok felfüggesztése, munkabeszüntetés, földi javakban való tobzódás, szertelenség, játékoság, ajándékozás és bőség.³

Az ezredfordulót követő években megszervezett posztmodern városi, lokális ünnepek szerkezete, funkciója is hasonló a korábbi, tradicionális ünnepalkotáshoz. Hangsúlyosan az önreprezentációt, az önigazolást és az önkifejezést valósítják meg, de a turizmus kihívására már egy-egy lokális társadalom és kultúra marketingjét is hatékonyan szolgálják, továbbá fontos szerepet játszanak egy-egy település szimbolikus jellegű, kifelé forgalmazott, külső képének megalkotásában is.⁴

Míg korábban a helyi templombúcsúk előkészítésében, megszervezésében és lebonyolításában elsősorban az egyháznak és elöljáróinak volt döntő szerepe, addig a rendszerváltozást követő évtizedekben a lokális ünnepeket elsősorban a helyiek által demokra-

¹ Lásd Verebélyi 2010.

² Magyarai 1995, Peti 2005. 11–12.

³ Pozsony 2006. 52–57.

⁴ Domokos 2004. 105.

tikusan megválasztott polgármester, tanács, polgármesteri hivatal apparátusa kezdeményezi, szervezi és kivitelezi.⁵

Érdekes jelenség, hogy a falu- és városnapok szerkezetében szervesen egybekapcsolódhatnak a *kulturális* (pl. új intézmények, szobrok, emlékművek felavatása), *turisztikai* (egzotikumok felmutatása), az *emocionális* (a szülőfölddel, regionális és nemzeti identitással kapcsolatos érzések megélése) és a *gazdasági* (javak cseréje, vásárlás, kapcsolati tőke felhalmozása) funkciók és elemek.⁶

A lokális ünnepek elsősorban azt tudatosítják az emberekben, hogy melyik csoporthoz tartoznak, megerősítik egy-egy közösség összetartozását, egységét, rugalmasan modellálják annak kollektív tudatát és emlékezetét. Mindezt rendszerint önreflexív módon érik el, tehát nemcsak egy ideálisnak tekintett állapot tükörképei, hanem legtöbbször létre is hozzák, cselekszik is azt, amit követendő társadalmi és kulturális mintának vélnék.⁷

A különböző falu- és városnapok az identifikációs funkció mellett általában a helyi szinten működő hierarchiát és hatalmat erősítik, legitimizálják. Ugyanakkor az ünnepi tér átrendezésével, sajátos használatával, díszleteivel, viseleteivel, cselekedeteivel, diskurzusaival és jelképeivel voltaképpen egy adott közösség működését, életét is megta-pasztalhatóvá teszik. Miközben ideiglenesen megszakítják a mindennapok rutinját és gyökeresen átrendezik a helyi társadalmi kapcsolatokat, *eggyé olvasztják* a résztvevőket, valójában még jobban kiemelik a helyi társadalom *szöveget* alapvetően meghatározó életmintákat, érzéseket, reményeket, félelmeket, mítoszokat és jövővel kapcsolatos elképzeléseket.⁸

A legtöbb lokális ünnepség tehát olyan felülről szervezett, időben visszatérő, évente ismétlődő, szimbolikus módon megalkotott eseménysor, mely rendszerint a helyi hatalmi és politikai elit legitimizációját szolgálja. Számos településben felszínre hozzák, megerősítik, kihangsúlyozzák és újratermelik a különböző helyi csoportok között szunyadó gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális természetű eltéréseket, nézetkülönbségeket és ellentéteket, sokszor pedig elterelhetik a helyi közösség figyelmét a legégetőbb problémákról, vagy éppen elvonhatják a forrásokat azoknak megoldásától.⁹

Az 1989-es romániai rendszerváltozás után kialakult lokális ünnepek Háromszéken is általában két szerkezeti egységből állnak. Az elsőt rendszerint a hivatalos, szertartásos, ünnepélyes, szakrális elemekben és cselekvésekben gazdag események alkotják, melyek egyrészt hatalmat, társadalmi hierarchiát legitimálnak és szentesítenek, másodsorban pedig elősegítik az adott közösséggel való identifikációt. Utána pedig legtöbbször fel szabadult ünneplés, vidám szórakozás (pl. hagyományőrző csoportok, fúvósok, mazsorettek felvonulása, lovas vágta, jurtaállítás, honfoglalás kori ételkészítés és kóstoló, íjá-

⁵ Verebélyi 2010. 106.

⁶ Peti 2005. 10–11.

⁷ Hesz 2004. 62.

⁸ Roy 2013. 9.

⁹ Hesz 2004. 69.

szat, kosztümös vívás, helyi ételek készítése, zsúrizése és díjazása, kézműves bemutatók, zenés és néptáncos műsor stb.) követi és zárja az első részt, szertartásos eseménykort a legtöbb lokális ünnep keretében.¹⁰

Ennek eredményeképpen a háromszéki székely falvakban is olyan heterogén alakzatok, ünnepek jöttek létre, melyek végül is rugalmasan alkalmazkodnak a modernitás által napjainkban forgalmazott és sürgetett fogyasztáshoz. A helyi rendezvények legfontosabb, elsődleges célja voltaképp a sokféle résztvevő, vendég megfelelő szórakoztatása, fogyasztásra való serkentése és bőséges ellátása. Ennek kielégítésére a szervezők az ünnepek során olyan látványelemekben gazdag eseménysorozatot építenek fel a legtöbb helységben, melynek során az adott település (specifikus javaival és szolgáltatásaival együtt) **önmagát fogyasztásra alkalmas árucikként kínálja fel.**¹¹

Az utóbbi évtizedben megszervezett faluünnepek már nem csak a helyi közösségnek szólnak, mivel a média segítségével tudatosan és eredményesen kifelé is üzennek, változatos eszközökkel megszólítják az anyagi és a szimbolikus forrásokat osztogató politikusokat, vállalkozókat, valamint az egzotikumok iránt érdeklődő turistákat is.¹²

Míg a korábbi templombúcsúk eseményeiben (szentmise, processzió, családi ebéd, búcsús vásár, közös multság) elsősorban a helyben élők és a szomszédos falvakba elszármazott rokonok, barátok vettek részt, addig a rendszerváltozást követő évtizedekben kialakult lokális ünnepekre már számtalan ismeretlen, idegen személy, turista is érkezik.¹³

A településnapok ugyanakkor különböző szimbolikus eszközökkel ideiglenesen újraalkotják azt a faluközösséget is, mely szabadidejét ilyenkor együtt, egy térben és időkeretben tölti, tehát pár napon át egymásra figyel, de megszólítják és haza várják a közelebbi vagy a távolabbi helységekbe, országokba szétszóródott, elszármazott fiaikat is. Ennek eredményeképpen a helyi ünnepek szimbolikus eszközökkel újraalkotják a település szélesebb társadalmát, s ebbe a virtuális közösségbe tudatosan bevonják és integrálják az onnan korábban kilépett, távoli országokban sokszor kiemelkedő eredményeket elért személyeket is.

A legtöbb falu- és városnap szimbolikus és interaktív cselekvések (pl. helyi táncok, szokások eljátszásával, kiemelkedő teljesítménnyel rendelkező személyek díszpolgárrá avatásával, sportvetélkedők, lóversenyek) segítségével, újonnan megkonstruált vagy átértelmezett jelképek (pl. kopjafák, székelykapuk, zászlók, címerek, emlékművek) felavatásával és beszentelésével mutatja fel a település sajátos értékeit és örökségét.¹⁴

Az elmúlt években a különböző székelyföldi faluünnepek rendszerint olyan szimbólumok (gyümölcs, zöltség, étel, ital) köré szerveződtek, melyek elsősorban a helyi és a

¹⁰ Pentelényi 2004. 51–52, Verebélyi 2010. 106–107.

¹¹ Verebélyi 2010. 107.

¹² Hesz 2004. 68.

¹³ Verebélyi 2010. 103–104.

¹⁴ Hesz 2004. 63.

regionális identitás reprezentációját teremtik meg. Az elit réteg képviselői szinte minden helységben tudatosan arra törekednek, hogy kiépítsék a lokális társadalom, település egyedi, sajátos és jellegzetes arculatát.¹⁵

A helyi ünnepek és fesztiválok az utóbbi két évtized során fontos szerepet játszottak a háromszéki falvak és városok márkázásában is: tudatosan egyedi pozíciót teremtettek az ünnepszervező helységnek a térség többi településével szemben, jelentős mértékben növelték a helyben élők otthonosságát, fontos identitáshordozó, megerősítő értékeket selektáltak és mutattak fel, kívülállók (pl. befektetők, turisták) számára pedig azt jelentős mértékben vonzóvá is tették.¹⁶

Miközben mindegyik település tudatosan megalkotta és kiépítette saját külső, a zsúfolt városokból elmenekülő turistáknak szánt képét, az ünnepek szerkezetében mindenhol kiemelt helyet szántak a korábbi falusi, természetközeli, azzal békében, harmóniában élő, földműves tradíciók felmutatására. Például újabban minden háromszéki településben egyre nagyobb figyelmet szentelnek az organikusan előállított zöldségek, gyümölcsök, hús- és tejtermékek, valamint kézműves portékák bemutatására.¹⁷

A Székelyföldre irányuló turizmus szervezői az elmúlt két évtizedben tudatosan arra törekedtek, hogy a turista a modernizáció hatására elveszített otthonosság- és autentikusság-élményét éppen utazásai közben itt, ezen a vidéken élhesse meg. Érdekes jelenség, hogy az épített örökség¹⁸ mellett legtöbbször a lokális ételek és italok hordozhatják, közvetíthetik leghatékonyabban az eredeti, tősgyökeres, természetes, egészséges székely termék minőségét és sajátosságait.¹⁹

Például Torján, Kovászna-Vajnafalván és Zabolán a túróspuliszka, Oroszfaluban, Szentivánlaborfalván és Uzonban az óriás méretű kürtőskalács, Bálványosfürdőn a disznóvágás során készült termékek (hurka, kolbász, sonka, szalonna), Sepsiszentgyörgyön a töltött káposzta, Kézdivásárhelyen és Kovásznán a krumpligulyás, Sepsiszentgyörgyön a pityókás kenyér, Kommandón a rókagombából készített paprikás, Mikóújfaluban a hajdani lakodalmak speciális, szalagszerű, dekoratív süteménye, Feldobolyban a szilvalekvár, Csernátonban pedig a szilvapálinka vált a helyi identitás reprezentatív szimbólumává.

Kihangsúlyozzuk, hogy ezek az ételek folyamatosan és organikusan fennmaradtak egészen napjainkig a székelyföldi privát életben. Általában jelesebb családi alkalmak idején (pl. keresztelő, lakodalom alkalmával, fontosabb vendégek fogadásakor) készítik. Azonban a lokális ünnepek keretében ezeket az ételeket már mindig a publikus szférában (pl. köztereken, parkokban, múzeumokban, tájházak udvarán) készítik, ahol funkcióik és jelentéseik gyökeresen megváltoznak: tehát elsősorban lokális, regionális, etni-

¹⁵ Szabó Á. T. 2012. 70–73.

¹⁶ Kádár 2013. 45.

¹⁷ Schleicher 2013. 206.

¹⁸ Kalocsai 2013. 197.

¹⁹ Schleicher 1998. 213.

kai és nemzeti identitást reprezentálnak a turisták felé forgalmazott képben. Megjegyezzük, hogy a publikus térben már nem szerves, hanem organizált hagyományként élnek tovább. Kiemeljük, hogy a korábbi templombúcsúkkal és vallásos ünnepekkel szemben a szakrális terek és objektumok már nem játszanak épp olyan fontos, kiemelt szerepet, mint korábban, s a legtöbb településben a templomok környékén lévő publikus tereket is számos világi, színes, kulturális vagy sporteseményekkel töltik meg.²⁰

Az utóbbi évtizedben a háromszéki lokális ünnepek keretében egyfajta hiperreprezentáció is megfigyelhető. Míg a hagyományos kürtöskalács rendszerint 40-50 cm hosszú, addig Erdőfülében, Oroszfaluban, Szentivánlaborfalván és Uzonban már 10-20 méteres süteményeket is készítettek. A családi fogyasztásra készített túróspuliszka általában 30-40 cm hosszú tekercsből áll, de a háromszéki Torján már 50 méteres túróscsúszát is készítettek a turisták idecsalogatására. Míg a családi kemencékben süített krumpolis kenyér legtöbbször 3-4 kilogrammot érhet el, addig a helyi fesztiválok idején már 50-100 kg súlyú is készül. A székely falvakban a gombapaprikást legtöbbször 2-3 kg gombából készítik, de a komandói helyi ünnep alkalmával abból már 100-300 kg-ot is megfőztek óriás méretű üstökben.

A turizmus rendszerint alapvetően megváltoztatja egy régióban élő személyek hétköznapijait és ünnepeit, mivel a vendégek érkezése legtöbbször egyfajta szerepjátásra sarkallja őket. Olyan cselekvések, szokások, rítuselemek, viseletek, zenés-táncos hagyományok fenntartására, továbbéltesére készíti őket, melyektől befelé, csoporton belül már rég eltávolodtak, más alkalmakkor pedig már egyáltalán nem élnének velük.

Kiemeljük, hogy egy-egy település, tájegység sokszor éppen a turizmusnak köszönheti, hogy sajátos kultúrával, értékekkel, örökséggel és identitással rendelkező, önálló területként emlegetik, definiálják, tehát voltaképp a turizmus alkotja meg a vidéket, mint kulturális jelenséget. A helyi ünnepek keretében számos olyan népszokást (hagyományos lakodalmat, kaszás és sarlós aratókálákát, fonójátékot stb.) éltetnek mesterségesen Székelyföldön is, melyek egyrészt megerősíthetik a helyben élők identitását és önmegebecsülését, másodsorban pedig éppen a sajátos vonások kiemelésével gyakorolhatnak hatást a települést meglátogató vendégekre, turistákra, akik legtöbbször éppen a globalizáció és az amerikanizáció által előidézett egyformaság elől menekülnek oda, utaznak tudatosan vidékre.²¹

Napjainkban sokan azt hangsúlyozzák, hogy posztmodern világunk éppen a globalizálódás hatására töredezik szét, fragmentálódik. Másodsorban pedig úgy vélik, hogy felporgetett életünkben csak a tudatosan megszerkesztett, falusias kulturális örökség biztosíthat egyfajta egyensúlyt és folyamatosságot. „A gyorsan globalizálódó környezetben az örökség csak eszköz a helyi különbségek hangsúlyozásához és a helyi identitások kije-

²⁰ Verebélyi 2010. 105.

²¹ Schleicher 2013. 204.

lentéséhez. Tehát az integratív megközelítés szerint a lokális nem a globálissal szembenálló valóság, hanem a kettő dinamikus kulturális beszédet konstituál.²²

A háromszéki székely ünnepek szervezői sajátos azonosságtudatuk, örökségük reprezentálására legtöbbször tudatosan kiválasztott szimbolikus, folklorisztikus elemeket és jelképeket használnak fel: pl. töltött káposztát, kürtőskalácsot, népviseletet, néptáncot és népzene-t, szokásokat, székelykaput, kopjafát stb. Tehát a regionális kultúrához, értékrendszerhez, mentalitáshoz szervesen kapcsolódó, kifelé forgalmazott otthonosság-kép és élmény megkonstruálása ebben a térségben is mindig tudatos válogatás, rendezés, szerkesztés és interpretáció eredménye.²³

²² Kalocsai 1998. 198.

²³ Schleicher 1998. 207.

Képek

Óriáskürtős. Uzon 2010. (Albert Levente)

A leghosszabb tőrőspuliszka készül. Torja 2008. (Iochom István)

A pityókás kenyér ünnepe. Kálnok 2015. (Bedő Zoltán)

Pityókakány-fesztivál. Kézdivásárhely 2012. (Dimény Attila)

Kotyvasztó székelyek. Kovászna 2010.

Kolbászfesztivál. Bálványos 2015. (Iochom István)

Kiértékelés. Bálványos 2015. (Iochom István)

Készül a rókgomba-paprikás. Kommandó 2010.

Szilvanap. Feldoboly 2015. (Bokor Gábor)

Nemzetközi kürtőskalács-fesztivál. Sepsiszentgyörgy. (Albert Zoltán)